

Smernice vyvíjania štandardov pre programy, pracujúce s mužskými páchatel'mi domáceho násilia

Version 1.1

Úvod

Násilie mužov namierené voči ženám sa vyskytuje v každej európskej krajine a predstavuje vážny a rozšírený problém. Násilie voči ženám je manifestáciou historicky nerovných mocenských vzťahov medzi mužmi a ženami, čo dospelo k dominancii mužov nad ženami a ich diskriminácii, ako aj k zamedzeniu plnohodnotného pokroku žien, je všadeprítomným porušovaním ľudských práv a hlavnou prekážkou pri snahe dospieť k rodovej rovnosti¹. Členské štáty medzinárodných organizácií, akými sú OSN a Rada Európy, rovnako ako krajiny EÚ, sú viazané národným a medzinárodným právom vynaložiť náležitú starostlivosť pri zabraňovaní, vyšetrowaní a trestaní prejavov násilia, či už sú páchané štátom alebo súkromnými osobami a poskytovať ochranu obetiam². Domáce násilie voči ženám je spôsob správania blízkeho partnera alebo bývalého partnera na získanie kontroly, ktoré zahŕňa, a zároveň sa neobmedzuje na fyzické a sexuálne násilie, emocionálne týranie, izoláciu, ekonomické týranie, vyhrážanie, zastrašovanie a sledovanie³. Násilie voči ženám v rodine postihuje aj deti, ktoré majú takisto právo na ochranu a získanie pomoci.

Agentúry, realizujúce programy pre páchatel'ov násilia nesú obrovskú zodpovednosť za všetky zainteresované osoby. Cieľom práce s mužskými páchatel'mi domáceho násilia je zastavenie tohto násilia a zvýšenie bezpečnosti jeho obetí (ženy a deti), ale zároveň by mala byť vnímaná ako súčasť širšieho procesu kultúrnych a politických zmien, smerujúcich k odstraňovaniu rodových hierarchií a rodovej diskriminácie, ako aj iných foriem osobného a štrukturálneho násilia a diskriminácie. Existencia štandardov je nevyhnutná pre zaručenie kvality práce, a najmä pre záruku, že bezpečnosť obetí je prioritou, ako aj toho, že táto práca neohrozí partnerky, alebo deti účastníkov. Tieto smernice rozvíjania štandardov pri práci s mužskými páchatel'mi domáceho násilia boli zostavené združením Projektu Daphne II „Práca s páchatel'mi domáceho násilia v Európe – PSP“ a boli následne rozpracované počas medzinárodného expertného workshopu v Berlíne v roku 2008. Smernice sú adresované programom pre páchatel'ov, ktorí používajú násilie voči svojim partnerkám a voči deťom žijúcim v takýchto partnerských vzťahoch.

Programy v európskych krajinách sa líšia úlohami, cieľovými skupinami, finančnými prostriedkami, právnymi predpokladmi a mnohými inými aspektmi a pracovnými podmienkami. Tieto smernice sa preto nesnažia poskytnúť detailné inštrukcie. Majú skôr za cieľ poskytnúť programom pre páchatel'ov násilia akýsi základný rámec pre vyvíjanie špecifických štandardov zodpovednej práce. Nasledujúca časť vysvetľuje cieľ a predpoklady pre fungovanie programov pre páchatel'ov a druhá časť prezentuje hlavné princípy, ktoré treba brať do úvahy pri realizácii zodpovednej práce s mužskými páchatel'mi domáceho násilia.

Štandardy pre prácu s mužskými páchatel'mi domáceho násilia by mali zahŕňovať nové výskumné výsledky a dobre overené skúsenosti. Je to neustály proces snažiaci sa o zodpovedanie všeobecnej otázky „čo funguje, na akých mužov a za akých podmienok?“

A Predpoklady pre prácu s mužskými páchatel'mi násilia

A.1. Cieľ

Hlavným cieľom práce s mužskými páchatel'mi je zvýšenie bezpečnosti obetí násilia. Programy pre páchatel'ov musia považovať za prioritnú bezpečnosť partneriek a ich detí počas každej programovej fázy. Tento cieľ programov pre páchatel'ov musí byť jasný facilitátorom a zároveň mužom, s ktorými pracujú.

¹ Pozri Deklaráciu OSN o Násilí páchanom na ženách 1993

² Pozri Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členským štátom na ochranu žien voči násiliu, prijaté 30. apríla 2002

³ Pozri Respect Statement of Principles a Minimum Standards of Practice 2004

A.2. Spolupráca so službami podpory obetí a systémami intervencie

Programy pre páchatel'ov sú len jednou súčasťou nevyhnutne väčšieho systému intervenovania proti domácemu násiliu a nemali by pracovať v izolácii, ani sa uskutočňovať v prípade, keď neexistujú osobitné programy podpory obetí. Programy pre páchatel'ov by mali byť financované z vedľajších zdrojov a nie na náklady služieb podpory obetí.

Pre efektívny boj s domácim násilím by programy pre páchatel'ov mali byť integrálnou súčasťou intervenčného systému a aktívne participovať v medziagentúrnych združeniach a sieťach, zameraných proti domácemu násiliu. Osobitne dôležitá je úzka spolupráca s programami pre ženské obeť a ich deti kvôli zaisteniu ich bezpečnosti, ako aj pre dosiahnutie integrovaného prístupu k domácemu násiliu. Tieto princípy kooperácie by sa mali zavádzať umiestňovaním predstaviteľiek ženských podporných služieb vo funkciách odborníčov do riadiacich komisií a dozorných rád programov pre páchatel'ov. Spolupráca a prepojenie so všetkými ostatnými službami, agentúrami a odborníkmi, ktorí majú do činenia s domácim násilím (napr. justičný systém, sociálne služby, zdravotné služby a programy na ochranu detí) sú takisto dôležité. Kooperáciu a participáciu v alianciách či sieťach treba oceňovať i financovať.

A.3. Teoretické porozumenie a explicitný koncept

Programy pre páchatel'ov musia byť založené na porozumení a prístupe, že násilie voči ženám a deťom je neakceptovateľné a že muži s násilníckym správaním sú zodpovední za svoje prejavy násilia. Všetci zamestnanci programov pre páchatel'ov sa musia zdržiavať ich ospravedlňovania, prehliadania alebo zľahčovania a odsudzovať všetky podoby obviňovania obeť. Každý program pre páchatel'ov musí ďalej explicitne obsahovať teoretické východiská, ktorých súčasťou sú nasledujúce aspekty, hoci sa neobmedzujú len na ne:

- rodová teória – chápanie rodovej hierarchie a maskulinity vrátane sociálnych, kultúrnych, náboženských, etnických a politických vplyvov,
- definícia domáceho násilia a foriem týrania,
- zdroje násilia – chápanie príčin a mechanizmov, vedúcich ku násiliu,
- teória intervencie / teória zmeny – chápanie dôvodov, prečo majú navrhované typy intervencie meniť násilné stanoviská a správanie účastníkov.

Tieto teoretické úvahy majú viesť ku explicitnej a písomnej koncepcii práce s páchatel'mi. Pre orientáciu pri vytváraní takejto koncepcie sú k dispozícii niektoré dobre vysvetlené modely.

A.4. Sústredenie na relevantné dimenzie používania násilia

Pre zodpovedajúce spracovanie komplexnosti mužských prejavov násilia voči ich partnerkám by sa intervencia mala sústrediť na rozličné relevantné dimenzie faktorov, ktoré sú spojené s týmto fenoménom a ktoré možno usporiadať do ekologického modelu⁴:

–*Sociokultúrne faktory* vrátane sociálneho kontextu v rodovom zmysle, nerovných mocenských vzťahov medzi mužmi a ženami v našej spoločnosti, všadeprítomnosti násilia ako metódy vyrovnávania sa s konfliktami v našich kultúrach, justičného systému a sociálnych sankcií za páchanie domáceho násilia atď.

–*Partnerské faktory* zahŕňajú rodovo založené mocenské vzťahy v rámci partnerského vzťahu, vzory riešenia konfliktov a komunikácie atď.

–*Individuálne faktory*, ktoré možno rozdeliť do týchto kategórií:

1. *Kognitívne faktory* vrátane presvedčení a postojov o rodových vzťahoch a roliach, očakávaní týkajúcich sa partnerského vzťahu (napr. romantická láska), partnerky a detí (napr. oprávnenie na isté služby) a ich samých (napr. maskulinita, identita),
2. *Emocionálne faktory* vrátane rodovo založenej regulácie (identifikácia, pochopenie a vyjadrenie) pocitov hnevu, frustrácie, zlyhania, hanby, závidia, strachu, atď., ako aj skúsenostných vzorov, na ktorých sú založené (typy pripútania, pocit identity, očakávania atď.),

⁴ Pozri Bronfenbrenner 1979, Dahlberg & Krug 2002

3. *Behaviorálne faktory* vrátane nahradenia násilných typov správania – rodovo založených snáh o získanie kontroly, schopnosťami a spôsobilosťami pre partnerské vzťahy založené na rešpekte a rovnosti ako empatia, komunikácia a riešenie konfliktov, manažment stresu a hnevu atď.

B Dôležité princípy pre prácu s páchatel'mi násilia

B.1. Partnerský kontakt a podpora

Pre zvýšenie bezpečnosti partnerky musia programy pre páchatel'ov násilia zaistiť, že partnerky týchto mužov sú informované o cieľoch a obsahu programu, o jeho limitáciách (napríklad nemožnosť zaručiť nepáchanie násilia), o tom, ako jej partner môže zneužívať fakt, že navštevuje program na snahy o manipuláciu a ďalšiu kontrolu, ako aj o samotných možnostiach získania pomoci a plánovania bezpečnosti. Informácie, získané od partnerky, by sa mali stať súčasťou posudzovania rizika a hodnotenia páchatel'a. Ženy je nutné varovať v prípade, že ich partner preruší program, alebo keď facilitátor začne pociťovať možnosť rizika pre ženu alebo deti.

Treba zabezpečiť, aby bol kontakt medzi partnermi pre nich absolútne dobrovoľný a nebol podmieňovaný mužovou participáciou alebo pokrokoch v programe. Je nutné rešpektovať partnerkine potreby a minimalizovať akékoľvek možné riziko, spojené s ich kontaktom. Kontakt s partnerkou sa môže realizovať s pomocou pridruženej služby na pomoc obetiam, alebo samotným programom pre páchatel'ov.

B.2. Politika ochrany detí

Deti, žijúce v partnerských vzťahoch postihnutých týraním bývajú vždy (priamo či nepriamo) domácim násilím postihnuté. Perspektíva týchto detí by preto mala byť pre programy pre páchatel'ov prioritou počas priamej práce s mužmi, ako aj na úrovni integrácie vo väčšom intervenčnom systéme a kooperácie s inými agentúrami. V programe je nutné ustanoviť v súlade s miestnymi reáliami a právnym stavom osobitnú politiku ochrany detí vrátane konkrétnych krokov, podľa ktorých možno postupovať v prípade, že dieťa sa dostáva do riskantnej situácie. Dôsledky domáceho násilia na deti a otcovskú funkciu účastníka by mali byť súčasťou osnov programov pre páchatel'ov.

B.3. Prístupy a postoje pre priamu prácu s páchatel'mi

Programy pre páchatel'ov sú založené na viere v schopnosti ľudí zmeniť sa.

Programy pre páchatel'ov by mali mužov s ktorými pracujú, udržiavať v pocite zodpovednosti za ich používanie násilia a zdôrazňovať potrebu prevzatia tejto zodpovednosti za násilné správanie a jeho dôsledky. I napriek tomu je však kľúčové, aby sa realizátori správali k páchatel'om s rešpektom a ako k vnútorne hodnotným osobám.

Jedným zo základných predpokladov programu by malo byť, že použitie násilia je voľba. Jeden z prvých cieľov práce s mužmi by preto mal viesť páchatel'ov k pochopeniu, že použité násilia bolo ich voľbou. Diskurzy popierania, zdôvodnenia, výhovoriek či obviňovania iných treba konfrontovať a dekonštruovať.

Podrobné sústredenie na násilné správanie rekonštrukciou ich konkrétnych činov, myšlienok a pocitov pomôže mužom pochopiť ich aktívnu úlohu pri použití násilia. Detailné skúmanie viacerých rôznych dôsledkov a dopadu ich používania násilia na svoje partnerky a deti pomáha mužom rozvíjať empatiu, zodpovednosť a motiváciu na zmenu.

Realizátori musia zaistiť že ich klienti, partnerky ako aj páchatelia, nebudú nijakým spôsobom poškodení metódami programu. Je nutné pochopiť, že v niektorých prípadoch (napríklad nadmerné požívanie alkoholu, poruchy osobnosti) môže byť vhodnejšie odporučiť danú osobu v záujme jej zdravia na iné služby.

B.4. Posúdenie rizika

Je nutné zaviesť systematické posudzovanie rizika. Zaradenie muža do vysokého rizika násilného správania facilitátorom umožňuje iniciáciu zodpovedajúcich opatrení pre bezpečnosť obetí a poskytuje dôležité informácie o potrebách osobitného liečenia. Posúdenie rizika je nutné vykonávať a dokumentovať počas prijímacej fázy programu, ako aj vždy, keď páchatel'ovo správanie naznačuje možné zmeny v stupni rizika. Pri posudzovaní rizika je nutné brať do úvahy čo najviac informačných zdrojov, osobitne perspektívu

partnerky, ako aj policajné záznamy a informácie z akejkoľvek inej agentúry, pracujúcej s účastníkom či s jeho rodinou. Rátať treba i s limitáciami presnosti posudzovania rizika.

B.5. Kvalifikovanosť zamestnancov

Pre dosiahnutie vysokej kvality práce s páchatel'mi by facilitátori mali okrem svojho základného školenia dosiahnuť takéto kvalifikácie:

- Zaangažovanie za vzťahy bez násilia a rodovú rovnosť
- Špeciálne školenie povedomia o násilí
- Reflexia svojho vlastného vzťahu k rodovým roliam a identitám a citlivosť na rodové hierarchie a sexizmus
- Reflexia tendencií svojho vlastného násilného a dominantného správania, vedomie vlastnej histórie násilia
- Dôkladné porozumenie dynamiky vzťahov násilia
- Pokračujúce vzdelávanie a supervízia
- Schopnosti skupinovej práce (pre skupinových facilitátorov)

Pokiaľ facilitátori nie sú profesionáli s ustáleným etickým kódexom (napr. schválení psychológovia / psychoterapeuti), je nutné pre nich osobitne ustanoviť etické normy ako napríklad dôvernosť, ochrana údajov, vzťah facilitátor-klient a pod.

B.6. Zaisťovanie kvality, dokumentácia a hodnotenie

Zaisťovanie kvality, dokumentácia a hodnotenie práce by malo byť integrálnou súčasťou každého programu. Programy pre páchatel'ov by mali dokumentovať a hodnotiť svoje procesy a výsledky.

Facilitátori musia vytvoriť a zapracovať opatrenia na neustály monitoring procesov a výsledkov ich práce a porovnávať ich s národnými, a pokiaľ je to možné, medzinárodnými overenými skúsenosťami a výskumom. Takéto opatrenia by mali zahŕňať:

- pravidelné tímové stretnutia a supervízie,
- priebežnú dokumentáciu práce,
- analýzu tejto dokumentácie,
- vnútorné a vonkajšie hodnotenie výsledkov programu.

Podrobnejší opis dôležitých aspektov dokumentácie a hodnotenia nájdete na našej web stránke (viď nižšie).

C. Ďalšie informácie

Tieto smernice pre programy pracujúce s mužskými páchatel'mi domáceho násilia je možné používať na rozvíjanie alebo prehodnotenie štandardov programu. Ďalšie odkazy na existujúce štandardné dokumenty, ktoré môžu slúžiť ako príklad pre vypracovanie detailných štandardov, ako aj mnohé iné informácie nájdete na www.work-with-perpetrators.eu.

© WWP – Work with Perpetrators of Domestic Violence in Europe